

Yılmaz Öztuna

KANÛNÎ SULTÂN
SÛLEYMÂN

ÖTÜKEN

YILMAZ ÖZTUNA; 20 Eylül 1930 İstanbul doğumludur. İstanbul'da lise tahsilinin yanında İstanbul Konservatuvarı'na devam etti. 1950 eylülünden 1957 temmuzuna kadar Paris'de kaldı. Paris'in büyük kütüphanelerinde çalıştı. Paris Üniversitesi Siyasi İlimler Enstitüsü'nde Sorbonne'da Fransız Medeniyeti kısmında, Alliance Française'nin yüksek kısmında okudu ve Paris Konservatuvarı'na devam etti. 13 yaşında ilk makalesi ve 15 yaşında ilk kitabı basıldı. 1969'da Adalet Partisi'nden Konya Milletvekili seçilerek Ankara'ya yerleşti. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nda denetleme kurulu üyesi, repertuar kurulu üyesi, eğitim kurulu üyesi (Ocak 1966- Kasım 1981), Kültür Bakanlığı'nda bakan başmüşaviri (1974-77), İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı'nda kurucu yönetim kurulu üyesi ve Türk Musikisi Korosu'nda kurucu yönetim kurulu üyesi (1975'den beri), Yay-kur (Yaygın Yüksek Öğretim) üniversitesinde Osmanlı siyasi ve medeniyet tarihi öğretim üyesi (1975-78), Millî Eğitim ve Kültür bakanlıklarında 1969'dan beri pek çok ihtisas kurulunda üye ve başkan oldu. 1974-1980 arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ansiklopedisi olan ve Millî Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan Türk Ansiklopedisi'nin genel yayın müdürü olarak K harfinden T harfine kadar olan cildleri yayınladı. 1983 mayısında Milliyetçi Demokrasi Partisi'nin kurucuları arasında bulunarak merkez genel yönetim kuruluna seçildi, sonra istifa etti. 1985'de Faisal Finans Kurumu müşaviri oldu.

Pek çok radyo ve televizyon programı yaptı, bunlarda konuştu. Bazı konuşmaları A.B.D., Fransa, Avusturya gibi ülkelerin televizyonlarında yayımlandı. Bazı kitap ve yazıları çeşitli dillere tercüme edildi. Dünyada ilk defa olarak Türk Musikisi Tarihi kürsüsünü kurdu. "Büyük Türkiye", "Osmanlı Cihan Devleti", "Büyük Türk Hakanlığı" gibi son yıllarda çok kullanılan tarihi ve siyasi tabirler, Yılmaz Öztuna'nındır. Ayasofya Hunkar Mahfili'nin ibadete açılması ve Topkapı Sarayı'nda Hırka-i Saadet Dairesi'nde Kur'an okunması, 1000 Temel Eser, Ankara Devlet Konser Salonu ve İstanbul Atatürk Kültür Merkezi'nin Türk Musikisi'ne açılması gibi fikirler ve realizasyonlar Yılmaz Öztuna'nındır ve siyasi iktidara onun tarafından telkin ve kabul ettirilmiştir. Türk Kara Kuvvetleri'nin ve Deniz Kuvvetleri'nin evvelce yanlış olarak kutlanan yıldönümlerini bugünkü doğru başlangıç tarihleri ile kutlanmasını sağlayan da Yılmaz Öztu-

na'dır. Birçok konferans verdi. 6 kıtada pek çok ülkeyi gezdi, devlet adamları ve halkla görüşerek incelemeler yaptı. Milletlerarası birçok kuruluşa üye seçildi.

Türkiye'de Osmanlı tarihinin çatışmasız bir anlayışla algılanmasında katkısı vardır. Türk Parlamenterler Birliği, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti, Ankara Aydınlar Ocağı, Anadolu Klübü, Yahya Kemal'i Sevenler Cemiyeti, İstanbul Şehrini Güzelleştirme Derneği, Müsteşrikler Cemiyeti, WACL, APACL, NATO Parlamenterler Birliği, Parlamentolararası Türk - Japon ve Türk - Kore, Türk - Suudi Dostluk cemiyetleri, Avrupa Konseyi cemiyeti, Yılmaz Öztuna'nın üye, kurucu olduğu veya bulunduğu milli veya milletlerarası kuruluşlar arasındadır.

1 Eylül 1998 tarihinden itibaren *Türkiye Gazetesi*'nin başyazarlığını yaptı. 9 Şubat 2012 tarihinde Ankara'da vefat etti.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ/ 9

GİRİŞ

Şehzâdeliği	15
XVI. ASIR BAŞLARINDA DÜNYÂNIN SİYÂSÎ TABLOSU (1520)	29
1. Avrupa	29
2. Asya	35
3. Afrika	39
XVI. ASIR BAŞLARINDA TÜRKİYE'NİN UMÜMÎ DURUMU (1520)	41
KANÛNÎ SULTÂN SÜLEYMÂN'IN "CİHÂN DEVLETİ"	43
1. Sefer-i Hümâyûn: Belgrad (1521)	43
2. Sefer-i Hümâyûn: Rodos (1522-23)	44
3. Sefer-i Hümâyûn: 2. Engürûs (Macaristan) veya Mohaç Seferi (1526)	48
4. Sefer-i Hümâyûn: Viyana Seferi (1529)	55
5. Sefer-i Hümâyûn: 2. Almanya Seferi (1532)	58
7. Sefer-i Hümâyûn: İtalya (Korfu ve Pulya) Seferi (1537)	59
8. Sefer-i Hümâyûn: Boğdan (Moldavya) Seferi (1538)	61
9. Sefer-i Hümâyûn: Budin Seferi (1541)	63
10. Sefer-i Hümâyûn: Estergon Seferi (1543)	65
İstanbul Muâhedesi'nden (8.10.1547) Charles-Quint'in Feragatine (16.1.1556) Kadar Türkiye-Almanya Münâsebetleri	68
Barbaros Hayreddin Paşa'nın Kapdân-ı Deryalığı (6.4.1533-4.7.1546)	72
Tunus'un Fethi (22.8.1534) ve Kaybı (21.7.1535)	75
Preveze Zaferi (28 Eylül 1538)	78
Cezâyir Zaferi (24 Ekim 1541)	82
Fransa Seferi (1543-44)	85
Barbaros Hayreddin Paşa'dan Sonra Cezâyir Bahriye Eyâleti (1542-1568)	88
Turgut Paşa ve Libya	94
Piyâle Paşa'nın Kapdân-ı Deryalığı (Ocak 1554)	99
Cerbe Zaferi (14.5.1560)	100
Malta Seferi (1565)	105
Hind Denizlerinde Türkler ve Portekizliler	109
Süleyman Paşa'nın Hindistan Seferi (1538)	113

Özdemir Paşa'nın Sûdân ve Habeş Fütûhâtı.....	117
Pîrî Reîs'in Seferi (1552).....	119
Murâd Reîs'in Seferi (1552-53).....	120
Seydî-Ali Reîs'in Hind Kapdanlığı (1553-57)	121
6. Sefer-i Hümâyûn: 1. İnan Seferi (1533-35).....	126
11. Sefer-i Hümâyûn: 2. İnan Seferi (1548-49).....	132
12. Sefer-i Hümâyûn: 3. İnan Seferi (1553-55).....	133
Veliâhd-Şehzâde Sultân Mustafa Hân Mes'elesi.....	135
Şehzâde Sultân Bâyezîd Hân Mes'elesi	138
13. ve Sonuncu Sefer-i Hümâyûn: Sigetvar Seferi (1566)	139
Kanûnî Sultân Süleymân'ın Şahsiyeti	141
XVI. ASRIN ORTALARINDA DÜNYÂNIN UMÜMÎ SİYÂSÎ TABLOSU (1566)	146
1. Avrupa	146
2. Afrika.....	149
3. Asya	150
4. Amerika	153
KANÛNÎ'NİN ÇAĞDAŞI OLAN BÜYÜK DEVLET HÛKÛMDARLARI (1520-1566) .	155

NETİCE

KANÛNÎ'NİN ÖLÛMÜNDE TÜRKİYE (1566)	163
SULTÂN SÛLEYMÂN VE EKİBİ	168
KANÛNÎ SULTÂN SÛLEYMÂN ÂİLESİ, ÇOCUKLARI VE TORUNLARI.....	177
Kanûnî Süleymân II (1495-1566) (1520-1566)	177
Kanûnî'nin Zevceleri	183
Kanûnî'nin Çocukları	184
MÛELLİFİN DİĞER ESERLERİ.....	201

ÖNSÖZ

KANÛNÎ SULTÂN SÜLEYMÂN, 1495'te Trabzon'da doğdu. 1520'de İstanbul'da tahta çıktı. 1566'da Macaristan'da Avusturya sınırında Sigetvar'da, savaşı ordusunun içindeki otağında öldü. İç organları oraya gömüldü. Cenazesi İstanbul'a getirilip, yaptırdığı camiin içindeki türbesine gömüldü. Yetmiş bir buçuk yaşında idi ve 46 yıldan beri tahtta bulunuyordu. Biyografisinin bir paragraflık özeti budur.

Türkiye, Türk ve dünya tarihindeki yeri nedir? Belki tarihimizde ondan daha büyük dehâya sahip bir kaç devlet başkanı gösterilebilir. Ama onun ihtişamında bir hükümdarı değil Türk tarihi, henüz cihan tarihi kaydetmedi. Onun için Batılılar ısrarla “*Muhteşem Süleyman*” demişlerdir. “*Cihan Hâkanı*” diye anılmıştır. Elbette bütün dünyaya hükmetmemiştir ama *Pax Ottomana*'yı kurmuştur. Osmanlı düzenini kabûl ettirmiştir. Cihan Devleti, dünyaya hâkim olan devlet demek değildir, zaten tarihte böyle bir devlet olmadı. Rızası olmaksızın (modern tabirle okeyi alınmaksızın) yeryüzünde herhangi bir denge değişikliğinin yapılamadığı Devlet demektir.

Türk tarihinde Sultân Süleymân kadar devlet başkanlığı makamında kalan pek az hükümdar vardır ve 900 yıllık Türkiye tarihinde hiç yoktur. Milâdî hesapla 46 ve Hicrî

hesapla 47,5 yıla ulaşan saltanatı, sanıldığı gibi Osmanlı Devleti'nin âzamî (en geniş) sınırlarına ulaşıldığı dönem değildir. Âzamî sınırlar, çeyrek asır sonra, torunu devrinde elde edildi. Ama hiçbir saltanat, Sultân Süleymân'ınki ile mukayese edilemedi. Zira hemen ondan sonra, çok fazla genişlemiş imparatorlukta müesseseler eskisi derecesinde mükemmellekle işlememeye başladı. Daha hayli büyük padişah gelmesine rağmen, ataları Sultân Süleymân'ın dehâ çapına ulaşanı da çıkmadı.

Askerlik dehâları bakımından dedesinin babası Fâtih ve babası Yavuz, Sultân Süleymân'a üstün sayılmaktadır. Bilginlik bakımından da Fâtih ve dedesi İkinci Bâyezîd'den sonra geldiği kabûl edilmektedir. Ama anılan bu büyük isimler dâhil, hiçbir hükümdar, devlet yönetiminde Sultân Süleymân'ın erişilemez çizgisine ulaşamadı. Eski asırlarda bir imparatorluk en az kusurlu şekilde nasıl yönetilirdi? Bunun parlak örneği Sultân Süleymân devridir.

Kanûnî Sultân Süleymân, bu işi tek başına yapmadı. Bütün Türk tarihinde tesadüf edilen en mükemmel ekibi (Fr. *équipe formidable*) oluşturarak yaptı. Ondaki bu ekip oluşturma dehâsına, başka hiçbir devlet başkanında tesadüf edilmemektedir. Bu işi Mustafa Reşid Paşa, asırlar sonra devrine göre yapmaya çalışmıştır. Sultân Süleymân, her sahada, askerlikte, denizcilikte, edebiyatta, şiirde, san'atta, yöneticilikte, ilimde en yetenekli kişileri temyiz ve teşhis eder, yükseltir, himaye ve teşvik eder, sahalarında hizmet etmeleri için elinden geleni yapar, onları en çok işe yarayacakları alanlarda kullanırdı. Barbaros Hayreddin Paşa, Sinan, Bakî gibi erişilmez dehâları ortaya çıkaran odur.

Bu küçük kitapta, Sultân Süleymân'ın siyasî ve askerî hayatının ana çizgilerini anlattım. Devrin müesseselerine, devletin işleyiş tarzına girmedim. Zira konu, fevkalâde azametlidir. Kanûnî hakkında gereken şeyleri söyleyip anlatmak için, en azından iki büyük ciltlik bir monografi icap eder. Bibliyografya, yüzlerce sahife oluşturacak derecede geniş ve hemen her dildedir. Böyle bir bibliyografya benim *Büyük Türkiye Târîhi*'min 14. cildinde ve bunun kısaltılmışı *Osmanlı Devleti Târîhi*'min 2. cildinde verilmiştir. Onun için, Türk aydınına ve gencine, gerçekten büyük bir hükümdarı ana çizgileriyle tanıtmak amacıyla kaleme alınan bu küçük ve dar sınırlı monografide, hiçbir bibliyografik bahse girilmeyecektir. Okuyucu, büyük Osmanlı tarihlerinde, istediği takdirde, her türlü detayı bulabilecektir. Kanûnî'nin şiirleri, büyük bir cilt halinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca yayınlanmıştır. Derinlemesine bir san'at zevki olduğu açıktır. Ancak bazı padişahlar gibi bizat büyük bir san'atkâr değildir.

Yılmaz Öztuna

*Yine de kaynadı coşdu dağların başı
Akıtdım gözümden kan ile yaşı
Alınca şişhâne'yi Seymenlerbaşı
Bize mesken oldu Urûmelleri
Arpalıktır bize servi köyleri
(XVI. Asır Gerdaniye Rûmeli Türküsü)*

[Şişhâne (aslı şeş-hâne): Top fabrikası ve parkı.

Seymenlerbaşı (aslı: *Segbân-başı*):

Yeniçeri Ocağı'nın 2. komutanı olan ağır piyâde generali.

Türkü, Seymenbaşı'nın Macaristan'da bir Alman tophânesi fethini terennüm ediyor. 14 Eylül 1529'da Seymenbaşı, Budin Kraliyet Sarayı'nda Kral Zapolya'ya *Corona* denen ünlü Macaristan Krallığı çifte tâcını giydirmişti.]

*Gün doğdu, Şâh-ı Âlem-uyanmaz mı hâbdan
Kılmaz mı cilve hayme-i gerdun-tınâbdan
Yollarda kaldı gözlerimiz gelmedi haber
Hâk-î cenâb-ı südde-i devlet-meâbdan*

*Tîgın, içirdi düşmene zahm-î zıyanları
Bahsetmez-oldu kimse kesildi zebanları
Şemşîr gîbi Rûy-i Zemîn'e taraf taraf
Saldın demir kuşaklı cihan pehlivanları*

Sultânü'ş-Şuarâ Bâkî

(Kazasker Mahmûd Abdûlbâkî Efendi)

(1526-1600)

GİRİŞ

Şehzâdeliği

OSMANOĞULLARI'nın Türkiye tahtında Fâtih Sultan Mehmed'in oğlu ve halefi İkinci Sultan Bâyezîd oturuyordu (Saltanatı 1481-1512). Şehzâde Selîm, Sultan Bâyezîd'in 8 oğlunun 4'üncüsü idi. Sert karakterinden dolayı "Yavuz" ve "Selîm-Şâh" deniyordu. 1470'de babası Sultan Bâyezîd'in sancak beyi bulunduğu Amasya'da doğmuştu. 1487'den beri Trabzon'da sancak beyi sıfatıyla ve hükümdarca yetkilerle bulunuyordu. Annesi Dulkadiroğlu Ayşe Hatun da yanında idi (1505'de Trabzon'da öldü). Kırım hânı Mengli (bizim Türkçemizde Benli) Giray Han'ın kızı Ayşe Hanım'la evlendi (Topkapı Sarayı Arşivi, E 6.185). Bu prensesten 1494'e doğru Gevherhân Sultan adlı kızı doğdu (1509'da Şehzâde Selîm bu büyük kızını İsfendiyârroğlu Dâmâd Sultan-zâde Mehmed Bey'le evlendirdi ki, annesi Yavuz'un kızkardeşi Fatma Sultan olmakla, Gevherhân Sultan halasının oğlu ile evlenmiş olur, bu Dâmâd Bey, Karası (Balıkesir) sancak beyi sıfatıyla katıldığı Çaldıran meydan muharebesinde 23.8.1514 günü şehid oldu).

Şehzâde Yavuz Selîm-Şâh'ın diğer eşi Ayşe Hafsa Hâtûn'dur (bazı kaynaklarda adı Hafisa ve hatta Hafiza şeklinde de geçiyor). Bu eşinden sırasıyla Sultân Süleymân, Hadice Sultan (1496?-1582), Hafsa (Hafisa) Sultan (1500?-1538), Fatma Sultan (ölm. 1556) doğdular. Kısaca Şâh Sultan denen Devlet-Şâhî Sultan'ın (ölm. 1572) an-

nesi saptanamadı. Beyhan Sultan'ın (ölm. yaklaşık 1558) annesi de bilinmiyor.

Görüldüğü gibi Yavuz Selîm'in 6 kızı, fakat tek oğlu, Sultân Süleymân oldu. 3 şehzâdesi daha oldu ise de, bunlar küçük yaşlarda öldüler: Şehzâde Orhan 1510'a doğru 10 yaşlarında, Şehzâde Mûsâ ile Şehzâde Korkut ise daha da küçük yaşta öldüler. Ortada Yavuz'un tek oğlu ve vârisi olarak Şehzâde Süleyman kaldı.

Sultân Süleymân bu sûretle Trabzon'da 27 Nisan 1495 günü doğdu (6.11.1494 tarihi de veriliyor). Annesi Hafsa Hâtûn (1479? - İstanbul, 19.3.1534), oğlu ile berâber Trabzon, Kefe (Kırım), Manisa ve 1520'den itibaren İstanbul'da yaşayıp burada ölecektir. 13,5 yıl Vâlide-Sultan oldu (22.9.1520 - 19.3.1534). Sultan Selîm Camii'nde eşi Yavuz Sultan Selîm'in türbesinin yanındaki küçük türbede gömülüdür. 1520'den sonra Edirne'de oturdu ki, Edirne'ye yakın Hafsa kasabasını yeniden kurduğu için bugün adını taşımaktadır. Manisa'da yaptırdığı, inşaatı 1520'den 1539'a kadar devâm eden (cami 1532'de bitti) külliyesi ile ünlüdür (cami, bîmâr-hâne, hamam, imaret, mektep, hankah, fırın, kiler, mutfak, ahır vs.). Trabzon'da imaret ve medrese, Aydın'da çeşitli hayır eserleri, Niş yakınlarında Peraken'de cami (Sırbistan), Marmaris'te cami, han, hamam, diğer hayrâtı arasındadır. Yavuz Sultan Selîm'le 26 yıl evli kalmakla beraber, Yavuz 1512'de tahta çıktıktan sonra, oğlunun yanında yaşadı.

Şehzâde Süleyman, asrın şehzâdeleri gibi, en üst düzeyde öğrenim ve eğitim gördü. Kendisine devrin ilimleri ve edebiyatlarıyla beraber, dilleri yanında, askerlik sanatının her türlü nazarî ve uygulamalı incelikleri öğretildi. 1509'da 14 yaşında iken, babasının Trabzon sancağına yakın Şebinkarahisar (Karahisâr-ı Şarkî) sancak beyliğine gönderildi. Bir kaç ay sonra Yavuz, tek oğlu Süleyman için,

babası İkinci Sultan Bâyezîd'den Bolu Sancak Beyliğini istedi ve aldı. İstanbul'a çok yakındı. Veliahd-i Saltanat olan ulu şehzâde Sultan Ahmed (Yavuz'un ağabeyi), yeğenin Bolu'ya tayinine kızdı. Amasya-Tokat sancak beyi idi. “*Bu oğlan (Şehzâde Süleyman) benim yolum üzerinde n'eyler?*” diye itiraz etti. Sultan Ahmed'in yolladığı birlik Bolu'ya geldi. 14 yaşındaki Şehzâde Süleyman'ı babasının yanına Trabzon'a gönderdi. Yavuz, ağabeyine karşı dışlerini gıcırdattığı gibi, babası Sultan Bâyezîd'e de, torununun haklarını korumadığı için kızdı. Bunun üzerine Sultan Bâyezîd, torunu Şehzâde Süleyman'ı, Kırım'da Kefe Sancak Beyliğine tâyin etti (6.8.1509). Şehzâde Süleyman, yanında annesi ve kalabalık maiyeti, Trabzon'dan gemiye bindi. Kırım'a gelip sancağını teslim aldı. Kefe sancağı, İkinci Bâyezîd'in oğullarından ve Yavuz'un küçük kardeşi Şehzâde Mehmed'in Kırım'da ölmesi üzerine açılmıştı (Topkapı Sarayı Arşivi, E 6.185, E 98). Kırım Hanı Mengli Giray, Yavuz'un kayınpederi olduğu için, Şehzâde Süleyman'ın Kırım'a tayinini hazırladığı anlaşılmaktadır. Şehzâde, Kefe'de 2 yıl, 8 ay, 19 gün valilik yaptı (24.4.1512'ye kadar). Bu 3 yıla yakın müddet içinde, Şehzâde Süleyman, Kırım'da iken, yalnız Osmanlı Devleti için değil, Yakın Doğu politikası için de birinci derecede önemli gelişmeler oldu.

İran'da Şâh İsmâil Safevî, Akkoyunlu Sünnî Türk hânedânını yıkarak, Şîî bir Türk hânedânı kurdu ve dehşetli bir Şîileştirme politikasına girişti. Osmanlı Türkiyesi ile uğraşmaya başladı. Osmanlı'dan sonraki en kudretli devletin sahibi hâline geldi. Anadolu'da Safevî ajanları ihtilâller çıkartmaya, kandırdıkları Türkmenleri İran'a götürmeye başladılar. Cengizogulları'ndan Şeybânîler'in yönetimindeki Türkistan Türk İmparatorluğunda da anarşi başladı. Altınordu denen Doğu Avrupa Türk Hâkanlığı tamamen dağıldı ve Türk hanlıklarına ayrıştı. Memlûkler denen Mısır Türk Hâkanlığı sıkıntılar içindeydi. İspanya'daki son

İslâm Devletini de -Amerika'nın hesabına keşfedildiği- 1492 yılında ortadan kaldıran İspanya Krallığı, en kudretli Hıristiyan devlet hâline gelmiş, Kuzey Afrika'daki Müslüman Arap-Berberî devletlerine saldırmaya başlamıştı.

Sultan İkinci Bâyezîd, zamanından önce ihtiyarlamıştı. 1511'de Karaman beylerbeyisi olan oğlu Şehenzâh'ın da ölümü ile 8 oğlundan sadece üçü hayatta kaldı: yaş sırasıyla Sultan Ahmed, Korkut Han ve Şehzâde Selîm... Üçü de, Osmanlı tahtını istiyorlardı. Ancak ordu, Safevî tehdidini Anadolu'dan def edeceğini isbat etmiş bulunan Şehzâde Selîm'i, yâni en küçüklerini destekledi. Ordunun gönlünü kazanan, kayınpederi Kırım Hanı'ndan destek gören, meşrû velîahd olan ağabeyi Sultan Ahmed'i tutan Sadrâzam Ali Paşa'nın Safevîler'e karşı vuruşurken şehit düşmesiyle rahatlayan, büyük bir askerî dehâ ile doğmuş, büyük fetihler yapmayı planlayan, aldığı kararların amansız bir uygulayıcısı bulunan Şehzâde Selîm'e, taht yolu açıldı. Hasta padişah, tahttan, Sultan Selîm nâmına ferâgat etti. İstanbul'a gelen Yavuz Sultan Selîm, babasının elini öpüp tahta geçti (24 Nisan 1512). İhtiyar padişah Sultan Bâyezîd, 32 gün sonra öldü. Yavuz, önce ağabeyleriyle anlaşmak istedi. Fakat onlar, tahtta hak iddia etmekte direndiler. Bunun üzerine Sultan Ahmed ve Sultan Korkut'un üzerlerine yürüyüp yok etti, tarafdarlarını dağıttı.

Yavuz'un tahta geçmesiyle Şehzâde Süleyman, ulu şehzâde yâni velîahd oldu. Zaten tek oğuldu. Tam 17 yaşındaydı. Saruhan (Manisa) sancak beyliğine tâyin edildi. Annesi ve kalabalık ve seçkin bir maiyyetle Manisa'ya gitti. Bu görevi, babasının bütün saltanatı boyunca devâm edecekti (8 yıl, 4 ay, 28 gün). Yavuz, yalnız Türkiye tarihinde değil, dünya tarihinde dönüm noktaları olan ve tarihin akışını değiştiren iki seferine, İran ve çok uzun süren Mısır seferlerine oğlunu götürmedi. Şehzâde Süleyman, babasının,

Türkiye'den sonra dünyanın 2. ve 3. devletleri olan İran ve Mısır'ın taht şehirlerine Tebriz ile Kahire'ye girişine bizzât katılmadı. Uzun Mısır seferinde, Edirne'de kaldı ve bütün Rumeli eyaletlerinin gözetimi görevini yürüttü. Yavuz seferden, halife sıfatını da kazanarak İstanbul'a geldi. Şehzâde Süleyman, Manisa'ya döndü.

Yavuz Sultan Selîm, üçüncü seferine çıkmak üzere iken, ordusunun içinde, otağ-ı hümayûn'unda 50 yaşında, Edirne yakınlarında öldü (22 Eylül 1520). Sultân Süleymân, 9 gün sonra İstanbul'a gelip tahta oturdu ve Sadrâzam Pîrî Mehmed Paşa'nın getirdiği babasının cenazesini şehrin surları önünde karşıladı, tabutunun altına girdi. Yavuz'un cenazesi eller üzerinde Fâtih Camii'ne getirilip namazı kılındı. O yakınlarda bir yere gömülüp, türbe yapıldı ve yanına günümüze kadar başka hiç kimse gömülmedi. Sultân Süleymân, babasının gömüldüğü yere, onun adına bir cami yapılması için Mimarbaşı Alâeddin Ali Bey'e emir verdi (Sultan Selîm Camii). Babasının askerî sınıftan değil, mülkiye sınıfından gelen sadrâzamı Konyalı Pîrî Mehmed Paşa'yı görevinde bıraktı. Sonra tersâneye gidip, babasının tezgâha koydurduğu -bir Rodos fethinin projesi olduğu sanılan-150 parça harb gemisinin inşâsını gördü.

Sultân Süleymân, yaklaşık 2.373.000 km² topraklar üzerinde uzanan bir imparatorluğu devralıp, 8 yıl içinde bunu 2,5 misline ve yaklaşık 6.557.000 km²'ye çıkaran babası Yavuz Sultan Selîm'in devletini teslim alıyordu. 8 yıl içinde Osmanlı Devleti, Afrika kıt'asına çok sağlam şekilde ayak basmış, dünyanın 3. önemli devleti bulunan Mısır-Suriye Türk Memlûk İmparatorluğunun bütününü ilhâk etmiş, Kızıldeniz'e, Umman Denizi'ne, Hind Okyanusu'na, Cezâyir tarafından Batı Akdeniz'e çıkmış, Basra Körfezi'ne çok yaklaşmış, Mekke, Medîne ve Kudüs gibi İslâm'ın en kutsal 3 şehrine hâkim olmuş, 750 yılından

beri Abbâsîler'in temsil ettiği Dünya Müslümanları'nın en büyük lideri sayılan halifelik makam ve sıfatını elde etmişti.

“Yavuz Selîm devrinde Türkiye, cihan devleti, gerçek bir cihan devleti oldu. Sultan Selîm, Avrupa'yı serbest bıraktı ise de, Asya ve Afrika'daki ölçüye sığmaz fetihleri, bu durumu sağladı. Akdeniz, Türk Denizi hâline gelmek üzereydi ve Hind Okyanusu'na çıkmıştı.” (René Grousset, *L'Empire du Levant*, s. 642-4)

Kanûnî Sultân Süleymân, Afrika'nın kuzey-doğusunun tamamını içine alan muazzam bir Mısır eyâleti ile Batı Akdeniz kıyılarında Cezâyir eyâletini, babasının fetihleri ile bugünkü sınırlarına çok yaklaşan birlik içinde bir Anadolu'yu miras alıyordu. 1517'den beri artık Osmanlı Devleti, tam bir Cihan Devleti (Alm. *Weltreich*, Fr. *Puissance mondiale*) hâlindeydi. Büyük Devlet ve dünyanın 1. devleti safhalarını çok aşmış bulunuyordu.

25 yaşını 4 ay ve 25 gün geçe böylesine bir imparatorluğun tahtına oturan Sultân Süleymân, şehzâdeliğinde “Süleyman Şâh” diye de anılmıştır (Topkapı Sarayı Arşivi, E 10.292). Babası tahta geçince, Kırım Hanı ile de görüşüp acele Kırım'dan İstanbul'a gelen Sultân Süleymân, Manisa'ya tâyin edilmesine rağmen, babasının İran seferinde “İstanbul muhâfızı” adıyla saltanat nâibi olarak İstanbul'da oturdu ve sonra çok uzun Mısır seferinde Edirne'de oturarak Avrupa eyâletlerini, Balkanlar'ı yönetti. Bu tecrübeleri kazanarak Cihan Tahtı'na oturdu. 30 Eylül 1520'de hâkan-halîfe sıfatıyla bîat kabul etti. Eyüb Sultan'daki törende son Abbâsî halîfesi Mütevekkil kendisine kılıç kuşattı (“el-Mütevekkil..., *Selîm Hân ile İstanbul'a gelip, hayli îzâz, ikrâm olunup zevk, safâda iken Selîm Hân vefât edip Süleyman Hân dahi kendiye hâdden efzûn in'âm, ihsân edip, Süleymân Hân'a ibtidâ hilâfet şemşîrin Ebâ-Eyyûb-i Ensârî'de*

bunlar kuşatıp, Süleymân Hân, bunlardan bîat kabûl edip cülûs etdiler.” Evliyâ Çelebî, X, 38).

Sultân Süleymân şair, hattat ve kuyumcu idi. Değerli taşlar mütehasısı idi. Arapça, Farsça, Çağatayca dışında Sırpça da biliyordu. Çok şiir söylemiştir, en büyük kısmı gazeldir. Padişahın bütün şiirlerini toplayıp, sıraya koyarak düzenleyen şair ve yazar Draçlı Ahmed Fevrî Efendi'dir (ölm. 1570). Onun düzenlediği edebiyatımızın en hacimli dîvânı olan *Dîvân-ı Muhibbî*, 3 defa İstanbul'da (son ikisi Latin harfleriyle) ve 1 defa Almanya'da basıldı. Muhibbî, Sultân Süleymân'ın şiirlerinde kullandığı mahlas (takma ad)'dır.

Şehzâde Süleyman'ı yetiştiren hocaların adlarını bilmiyoruz. Dâye Hâtûn denen dadısı, 1532'ye doğru İstanbul'da ölmüş, Ayvansaray'da mescit ve kendisi için türbe, 1530'da Mahmudpaşa'da cami yaptırmıştır. Velîahd olmadan önceki lalası Ken'ân Hüdâyî Bey, şair olup, Balıpaşa'da gömülüdür. 1550'ye doğru Selânik'de ölen Sinân Paşa, Şehzâde Süleyman'a önce defterdar, sonra lala olmuş, 1520'de padişah olunca 4. vezirliğe getirilmiş, emekli olmuş, cami yaptırdığı Selânik'de yaşamıştır. Yavuz'un son lalası olan Cezerî-zâde Kasım Paşa, velîahdlığı boyunca Şehzâde Süleyman'a da lalalık yapmış, öğrencisi tahta çıkınca tekrar 4. vezir olup, 1543'de Bursa'da 90 yaşlarında ölmüştür. Şehzâde Süleyman'ın baş muallimi, talebesi tahta çıkınca Hâce-i Sultânî olan Mevlânâ Hayreddin Hızır Çelebî, Daday doğumlu olup, 1543'de Kırım'da Kefe'de öldü. Daday'da mescit, mektep gibi hayratı vardır. Zeyrek-zâde Rükneddin (Şemseddin) Ahmed Efendi'nin de, Şehzâde Süleyman'ın hocaları arasında bulunduğunu biliyoruz. 1532/ 3'de 63 yaşlarında Mekke'de öldü, Rûmeli kazaskeri idi.